

Vårresa till ett delat Ukraina

Karl-Erik Tysk

I denna resa deltar 11 personer, förutom jag själv och Tage Brolin är det Erling, Gunhild och Göran Herman, Kerstin Mattiasson, Börje Nilsson, Stina Ottosson, Mona Utas samt Mari och Olle Åberg. Kerstin och Mona har aldrig tidigare besökt Gammalsvenskby, som vilken de båda härstammar. Vi andra har varit där åtskilliga gånger. Förändringarna i byn går snabbt. Sedan förra året har ytterligare några avlidit, främst Lidija Utas och Nina Klimenko, två verkligt framträdande byprofiler. Men även Anna Martis som hennes släktingar syskonen Herman hade tänkt hälsa på har nyligen dött. Och så Viktor Utas, som kanske inte varit med i våra sammanhang så mycket. Undan för undan försvinner de gamla och med dem det sista av den riktigt svenska kulturen. Vad som kommer istället är något nytt där det svenska språket och kontakterna med Sverige kan leva vidare men på ett annat sätt. Jag hade hoppats att kunna skriva något längre om Lidija och hennes berättelser men av det blir det nu ingenting.

Måndagen den 27 april

Vi åker från Arlanda resp. Köpenhamn (Börje) och sammanstrålar i Wien, där vi blir en och en halv timma försenade på grund av bristande logistik. Men vi anländer ändå i relativt god tid till Odesa för vidare transport med buss till byn. Eftersom busschauffören är från Odesa, kan han köra den kortare vägen genom staden och vi slipper den långa omvägen. Det vi från början lägger märke till under färden från flygplatsen, är att trafiken på vägarna har tunnats ut avsevärt. Det är det första mötet med den ekonomiska krisen i landet. Tidigare har den tunga trafiken hindrat oss betydligt. Många transporter, som har varit på väg till Krym, är nu borta. Körfälten ligger i det närmaste fria från lastbilar. Vägbanorna är i ganska bra skick ända tills vi kommer in på vägen från Berislav norrut, där de befinner sig i ett fullständigt bedrävligt tillstånd, om man inte anser att biltrafikanter skall träna slalomkörning. Visserligen håller man på med någon typ av reparation, men det resulterar bara i ett provisoriskt lapptäcke, som bara lyckas dölja de allra värsta skavankerna. Utanför flera av de större orterna ser vi de symboliska barriaderna bestående av enkla sandsäckar. De har väl enbart en psykologisk betydelse, om ens det. Vi anländer lagom till kvällsmaten och inkvarteras hos Maria Norberg, Anna Annas, Halina Tormoz, Viktor Norberg och Lilija Malmas.

Tage och jag bor hos Roman och Lilija Kozak. Vid matbordet blir det genast tal om läget i Ukraina. Allt har under den sista tiden blivit mycket sämre. Priserna har stigit betydligt och det man får för sina egna odlingar har sjunkit. Man befinner sig i en ond ekonomisk spiral.

Det positiva som kan rapporteras från byn är väl att den nye borgmästaren är en man som också i Gammalsvenskby ses som rejäl och fri från korruption. Men man har förstås ännu inte kontinuerlig tillgång till. Men vattenmätare har installerats i Schlangendorf och man har också börjat med Gammalsvenskby, ett steg på vägen i alla fall.

Ett starkt orosmoment är naturligtvis kolet. Det gäller både tillgången och priset. Kol kommer från Donbasområdet och kan väl knappast under rådande omständigheter levereras därifrån. Priset går säkert också upp. Förra vintern kostade ett ton kol 3 500 hryvnia, redan det en hög summa med tanke på att en genomsnittlig pension kanske gör sig omkring 1 600 och lönerna är inte heller de så mycket högre. Nu är risken stor att kolet blir dubbelt så dyrt.

Jag förstår inte hur många skall kunna klara det. Vi får se. Tomt i spisen eller tomt i plånboken är dåliga alternativ.

Roman, Katarina och Lilija Kozak

De flesta priset har höjts. Några exempel på detta är följande: Förra året kostade exempelvis diesel 12 hryvnia/liter. Nu är den uppe i 22 hryvnia. En brödlimpa som förut gick på 2 hryvnia ligger nu på 6,5. Elen betingade ett pris på 32 kopek/kwh men har stigit till 1, 47. Bussbiljetten till Berislav var på 6 hryvnia, nu är det 16 hryvnia. Mjök och potatis som man kan köpa lokalt har dock inte gått upp så mycket som i affärerna.

Till detta kommer att en extra skatt på 1 % har införts för att finansiera de militära ansträngningarna. Visserligen påverkar krigshandlingarna inte direkt Zmijivka men den indirekta påverkan är ändå högst påtaglig.

Det är väl självklart att i det läge som råder tankar på att kunna flytta till Sverige väcks. Någon ringde till svenska ambassaden i Kyjiv, frågade om villkoren och berättade samtidigt att hon var svensk. Svaret hon fick var lakoniskt: "Alla svenskar bor i Sverige." Man kan tycka att det är en underlig attityd med tanke på till exempel Tysklands förhållningssätt och det minimala antal det rör sig om. Den svenska byråkratin utmärker sig, men det vet vi sen gammalt. Bara naivt att tro att något förändrats.

Flera i byn arbetar i Moskva, där de tjänar betydligt bättre än i Ukraina, även om de ekonomiska åtstramningarna i Ryssland påverkat deras löner och förmåner. En del arbetar i hemmen hos mera välbärgade moskvabor och deras lön har tidigare rörs sig kring 1 000 dollar att jämföra med de ukrainska på kanske i bästa fall ett par tusen hryvnia. Dessutom har de fått betalt för resor.

Tisdagen den 28 april

Vi gör en traditionell rundvandring i byn på förmiddagen. Ett längre besök ägnar vi gravgården, där vi stannar inför flera av de gamla svenskarnas gravar. Viktor Norberg är med och han guidar gärna. Det är vemodigt att tänka på att de flesta som fanns där, när jag för första gången kom till byn för 21 år sedan, nu är borta. Det är många unika världar som försvunnit, berättare vars röster tystnat och vars fårade ansikten myllats ner i den jord som under många år varit deras utkomst. Bilderna som ofta pryder gravstenarna är ibland påfallande porträttlika. Kolja

Hansas ansikte är nästan lika levande som det var, när man så ofta mötte honom hemma hos Lily.

Kolja Hansas

Vid vägskylten med ordet GAMMALSVENSKY tar vi det obligatoriska gruppfoto. Vi går sedan längs stadsparken förbi det som en gång var sovchosdirektörens hus, det han nog kunde bygga tack vare pengar som han på det ena eller andra sättet tillskansade sig med tvivelaktiga medel.

Gruppen vid skylten

Där påminns vi plötsligt om att Ukraina befinner sig i krigstillstånd. Ett antal ungdomar från skolan kommer klädda i uniform, med gevär i händerna och gasmasker på höfterna. De har idag någon slags övning. Den gamla sovjetiska militärutbildningen i skolan har nu kommit tillbaka i det fria Ukraina, ett till synes illavarslande tecken.

Skolungdomar på övning

På hemväg från promenaden får Tage och jag en pratstund med Arvid Knutas som sitter på bänken utanför sitt hus, där en av hans barnbarn är i full färd med att göra iordning. Arvid verkar ändå må ganska bra, även om han inte är den allra mest talföre.

Arvid Knutas

På eftermiddagen går vi först till kyrkan. Vi upptäcker att den är öppen och träffar där det nya prästparet, Oleksandr Kvitkas dotterson Ivan och hans maka. Kvitka är nu pensionär och den unge Ivan har övertagit uppgiften som församlingspräst. Det känns lite konstigt att Ivan som bara var något år, när jag kom till byn första gången, nu är präst. Prästvigningen skedde förra året men Ivan fortsätter att studera.

Ivan Kvitka med fru

Tage och jag hälsar på hos Viktor Buskas. Där har det blivit tillökning. Den nya dottern heter Kristina. Det börjar bli fullt hus, men jag är inte riktigt säker på att Viktor inte vill ha fler barn. Han säger ofta att han själv var ensam och att det nu känns skönt att ha en stor familj. Barnen ser friska och välnärda ut. Marina är redan tolv år i år och kan hjälpa till en hel del. Hon läser svenska i skolan Lill-Viktor är ett riktigt yrväder som alla lägger märke till. Hans pigga, vakna ögon visar tydligt att han har huvudet på skaft och är en kille att räkna med. Viktor själv tillhör en liten församling som har en gudstjänstlokal nära Storbacka. Den har väl närmast anknytning till Livets Ord. Några i gruppen kommer att besöka en av dess gudstjänster under veckan-

Paulina och Kristina

Onsdagen den 29 april

Det är som alltid på onsdagar marknad i byn på förmiddagen. Där kan man träffa nästan alla bybor som förser sig med allt från mat till kläder. Fläsket samsas med skorna. Jag passar på att köpa just ett par skor som jag kan slita på under besöket, faktiskt litet bekvämare än mina egna nya och föga ingångna sandaler. De kan också hålla vätan ute, när det regnar.

Tage och jag hälsar på hos Aleksandr och Natasja Zablude, där vi bjuds på sandwich och vin och får en angenäm pratstund om förhållanden i byn. Bland annat talar vi om Milita Prasolova som har flyttat till Novorajsk. Natasja säger att Milita är fullt klar i huvudet och med hänsyn till sin ålder är hon ganska pigg. Tage visar också upp det sår han har på en av sina fötter. Efter en liten behandling råder Aleksandr honom att komma till sjukhuset i Berislav i morgon bitti för en undersökning på kirurgiska avdelning. Aleksandr kommer själv att ta emot, eftersom han har dygnsjour. Som pensionär drygar han ut sin pension med att då och då arbeta där. Natasja förklarar att han älskar att jobba som vanlig läkare. Under den aktiva tiden i Zmijivka, då han var chef, blev det alltför mycket av administration. Situationen på polikliniken i Zmijivka lutar åt det katastrofala. Det finns inte längre någon tandläkare och just nu återstår endast en läkare och hon vill helst flytta någon annanstans, till exempel till Moskva.

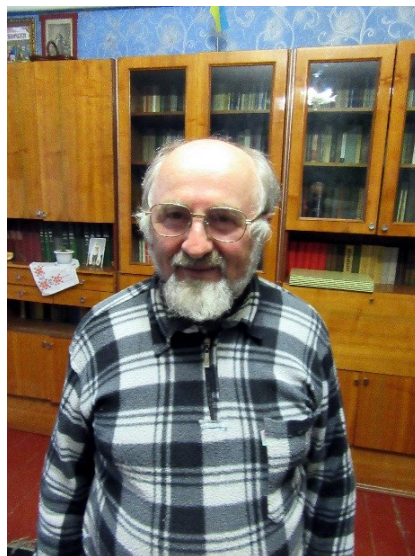
Natasja och Aleksandr Zablude

På eftermiddagen missar vi bussen eller också orkar vi inte vänta tillräckligt länge, så vi vandrar via Mühlhausendorf till Schlangendorf och Maria Malmas som tar emot utanför sommarköket tillsammans med sin son Aleksandr. Maria verkar rätt så kry, även om hon har lite svårt att röra sig och vissa av hennes krämpor inte syns utan på Aleksandr är solskenet självt och talar förvånansvärt bra svenska med tanke på att han får lite övning. . Han är hemma och hjälper sin mor med vårbruket. Vi får reda på att frosten har tagit aprikosblommorna, så det blir inte så särskilt mycket frukt från de träderna i år. Aleksandr har och klippt Maria – en riktig snygg frisyr.

Maria <Malmas och Aleksandr

På kvällen är Tage och jag inbjudna till Oleksandr Kvitka. Det känns som i gamla dagar. Kvitka verkar vara helt återställd. Humorn har också den kommit tillbaka och vi trakteras med husets utsökta pelmeny, dem som vi så väl känner från så många besök i prästgården. Efter måltiden visar Oleksandr stolt församlingens hemsida på internet, rikligt försedd med bilder, ofta med honom själv i centrum.

Oleksandr Kvitka

Kvitka välkomnar oss också till en högtid i kyrkan den 21 november på den Helige Mikaels dag. Kyrkan är ju tillägnad denna ärkeängel. Då deltar också ärkebiskop Damian från Cherson. Jag bestämmer mig omedelbart för att komma. Jag har en viss förkärlek för den asketiske Damian, som jag mött vid flera tillfällen. Han lever som det anstår en kristen biskop till skillnad från så många av sina kollegor i andra kyrkor. Kvitka bleknar jag berättar för honom om utvecklingen i den svenska kyrkan. Han har svårt att tro att det verkligen är sant. Inför några av de tendenser man märker hos oss, använder han ordet "satanisk treenighet", ett mycket starkt men inte helt orättvist uttryck. Det är klart att den ortodoxa kyrkan ställer sig synnerligen kritisk till många västerländska tendenser.

Torsdagen den 30 april

På morgonen ger vi oss i väg till sjukhuset i Berislav, där Aleksandr Zablude tar emot och lotsar oss till kirurgavdelningen och dess chefsläkare som med hjälp av en sköterska låter lägga om Tages sår. Han får också ta ett EKG på kardiologiska avdelningen. Där skämtar man om att apparaten är lika gammal som Tage. Det är ganska tydligt att Aleksandr trivs på sjukhuset och att han njuter av att kunna visa upp sina svenska vänner. Vi får uppmaning att komma i övermorgon för ytterligare en omläggning.

Efter lunch tar vi den ordinarie bussen till Berislav, där vi sedan går omkring några timmar, längs Dnipro och i centrum, med statyer av både den ukrainske nationalskalden Taras Sjevtjenko och den kommunistiske diktatorn Vladimir Uljanov. Det är faktiskt första gången på alla år som jag själv har gjort en sådan vandring i Berislav. Vi avslutar sedan på ett café, där vi träffar Lonja Rumega från Mühlhausendorf. Han arbetar numera i Berislav. Han var tidigare en av borgmästaren Jermolenkos handgångna män.

Många åker buss hem

På sena eftermiddagen hälsar några av oss på hos Anna Annas. Det blir en skakande upplevelse. Där kan man berätta att Annas dotterson, Igor, är uttagen till krigstjänst i östra Ukraina. Det är för övrigt tjugo personer från byn som är det. En ligger sårad på sjukhus i Dnipropetrovsk. Under de månader han varit i krigstjänst, har han tappat många kilo. När han inkallades vägde han nittio, nu endast fyrtio. Det innebär att han har fått köpa en ny uniform, som han, liksom andra soldater, har fått betala själv. Stämningen är dämpad och man ser sorgen i föräldrarnas ansikten. Man kan verkligen undra vad Ukraina är för en stat som tvingar

sina soldater att själva betala sin utrustning. Det visar om inte annat på den absurda situationen, som man ofta får tillfälle att reflektera över. Ukraina för nog ett krig som man i längden inte kan vinna, åtminstone inte utan avsevärd hjälp utifrån, vilket självklart skulle förvärra läget.

Anna är präglad av sin sjukdom. Hon äter inte så mycket och är påtagligt mager. Men när hon samtalar märks det inte, eftersom hon intellektuellt är helt obruten.

Anna Annas, dotter och svärson

På kvällen har Viktor Norberg samlat ihop grenar till en valborgsmässaöeld vid Dnipro. Det är emellertid lite blåsigt och brasan vill inte riktigt ta sig. Vi klarar inte av att sjunga, men vi läser tillsammans en rysk dikt, jag håller ett kort vårtal med önskan om en ny vår för Ukraina och Viktor Norberg deklamerar sedan ett längre poetiskt stycke, innan det är dags att lämna kylan liksom den tynande elden åt sitt öde.

Fredagen den 1 maj

På förmiddagen gör några av oss ett besök hos Milita Prasolova i Novorajsk. Det är nog den värsta väg vi har åkt hittills. Hålor överallt som knappast går att undvika. Milita, som nästa år fyller nittio. Hon bor där hos sin dotterdotter, Ira, i en storfamilj som består av åtta personer. Hon delar rum med en kvinna i sin egen ålder som hon tycks trivas med. Och hennes rumskamrat säger att de har det bra tillsammans och lever i fred. Milita har också annat sällskap. Hon har också två katter, som sover hos henne om nätterna. På internatet hade hon bara en. Vi hälsar från Natasja Zabluda och undrar litet försiktigt om hon vill flytta tillbaka till Zmijivka. Men det har Milita uppenbarligen ingen lust med. Å huvudets vägnar verkar hon vara helt obruten, precis så som Natasja Zabluda framhöll för oss. Att döma av detta korta möte har hon det riktigt bra här, även om malisen i byn talar om att hon flyttats hit, därför att familjen gärna vill komma åt hennes förhållandevis höga pension. Men det tillhör det vanliga skvallret och man kanske inte skall fästa alltför stor vikt vid det. Själva blir vi väl mottagna och undfägnas med te och vetekaka.

Tage Brolin Milita Prasolova

Att det är den alldeles vanliga Milita vi har framför oss framgår av hennes berättelse, som jag skulle vilja kalla Militas litania, men som det faktiskt känns skönt att få höra på nytt, ett moment i den vardagliga liturgin vid ett bybesök, skulle man kunna säga. För att riktigt komma ihåg den spelar jag in den:

Jag är inte mera. Jag kommer inåt graven redan. Min man har redan många. år, väntar han över tio år efter mig. Min man blev död nittiononde året, min bror nittiosex året, min dotter nittiononde året, hennes man tvåhundra året. Alla fick jag grava, alla fick jag grava. Dom vilja inte ha mig, ser du. Min man ligger död redan många år. Han sade, när jag blir död, han blir död. Han blev död hos mig, så hållde jag av honom och han dör med handen åt mig uti det som jag drog in honom. Han fick inga ånd. Stod jag med honom och sade åt honom: "Nikolaj, vad gör du. Och sen lämnar du mig. Jag blir allena." Om tre dagar skall jag lämna stugan bort, när han blir död och grava honom. Och sedan skall jag själv köra ut honom. Och så sade han: "Kom hos mig, kom hos mig." Då sade jag: "Tog allt vad jag hade, lämnade stugan åt honom, åt Gustav barnabarn." Om jag skulle veta att hans barnabarn kommer där att leva, skulle jag inte köra ut. Då skulle jag ha gården, sådan gård jag kunde inte mera arbeta på gården och sätta potatisar. Så skulle jag gården åt honom gjort. Han slog in vatten åt Gustav, vattnade potatisarna, där var inget vatten allt och körde ut. Så skulle jag ha gården åt honom gjort. Om hösten skulle han åt mig ge ett par liter potatis, så mycket behöver jag. Han lever nu i min stuga. Gustav blev också död. Elin blev död. Alla blev döda. Min syster, min grannas mor, Tonja, blev också död. Hennes pojke blev också död. Sade att han frös. Han låg i gården. Dom drack så mycket där. Vad skall jag göra? Min syster och Emma begrava de och min Maria och Elsa, hon var bara sextiofyra år. Sedan blev min man död. Och sedan blev min bror död, sedan blev min dotter död, fyrtiosju år kunde leva. Ska jag vara hos henne, så blev hon död. Farde ut åt henne åtta månader, sitta där. Nu är jag allena. Jag tittade efter min mamma, gammal mamma, blev död. Ligger redan sjuttio år däruppe i tajga. Jag var nitton år, tittade efter mamma, fick själv grava henne, grava, grava, grava henne i skogen, Mamma gammal blev. Min syster med ett litet barn. När det kom upp, femtio grader kalt var det. Jag fick arbeta för att dom inte skulle dö. Här kom vi tillbaka, fick jag också arbeta. På kombajn arbetade jag, körde

själv och slog vete på landet med min man. Sedan blev han sjuk, fick han två gånger i magen operation. Kunde jag inte mera. Därför tjänte jag tusen rubel i månaden. Om sommaren sex månader brukade vi slå. Arbetade jag, så att jag kunde fö dom. Ina som blev född i tajga, hon fick nu operation. Fick jag också hjälpa henne här. Jag var redan här, fick jag hjälpa henne att betala för operationen, två tusen. Jag hjälpte dom och hjälpte dom och hjälpte dom. Min man han hade inte lov att köra. Det var kallt i november månad. "Jag kör ut åt min bror" Ville han köra ut. "Jag kör ut med motorcykel." Jag grät och sade: "Kör inte, sedan det är kallt, du kommer mot vinden, från norden kommer vinden. Du har inte lov." Han säger: "jag har kappan på mig och därupp scharfen över mun och över näsan." Andra dagen blev han död. Hjälpte ingenting, inte mer åt honom.

- Kom han spingande därut åt gården åt trappa. Och jag hållde honom att han inte, han ville gå uppåt gården. Jag hållde honom. Sedan drog jag in honom åt det som vi brukade sitta. Där stod han, mitt på golvet stod han. Och jag hållde honom så. Jag sade bara åt honom: "Vem lämnar du mig allena i stugan, ingen? Jag fick skicka efter min svärfar, han kunde inte gå, inte prata, inte äta själv. Fick jag sitta. Mamma låg här sjuk, med vattensjuk. Fick jag titta efter honom en månad. När jag gick ut på arbete sade flickorna åt mig. Varför är du så arg? Svarade jag var i sanatorie, var jag. Jag tittade efter pappa. Han gjorde allt under sig. Han kunde inte, ingenting. Alla tittade jag efter, Emma, Maria och Elsa, alla tittade jag efter. Min mamma blev död hos mig. Pappa blev i tajga död. Mamma blev här och hos Elsa död. Satt hon och ropade om morgonen att vi skall komma och dö. Då kom vi. Dom gick sedan hem när det blev lite. Jag satt vid henne på stolen då. Hon låg i sängen, satt i sängen. Arm var hon, så mager. Och hennes syster, Emils mamma, var där hos henne. Det var ju hennes syster, min mammas syster. Hon säger. Ta mig upp och kommer hos dig. Jag tittade på mamma, Margit moster, tittade jag. Så säger hon: "Ta mamma. Ni var fem barn. Hon tittade efter alla. Ta upp henne i famnen så kommer hon." Jag satt som jag satt, tog jag henne om och satte upp henne. Hon ville lägga hin på britsen sitt ansikte. Så var hon död. Så tittade jag efter dom alla, alla. Nu har jag ingen mera kvar- Alla äro döda. Anna blev också död, min brors fru blev också död. Emma hon blev också död, Malmas. Det var min mammas systems flicka. Alvina också och Emil också. Alla var jag på begravning. Alla äro dom döda. Jag har ingen inte mer.

Efter besöket i Novorajsk gör vi en kort avstickare till Majak, där vi en stund går omkring i klosterparken. För första gången ser vi faktiskt några som håller på att gör snyggt där, ändå något. Det hela övervakas av Lenin, som fortfarande står på sin sockel. Det var han som ställde till det hela och såg till att klostret förstördes. Men nu får han vackert se att hans verk försvann lika hastigt som det kom. *Sic transit gloria mundi* (så förgår världens ära), brukar jag alltid säga för mig själv, när jag ser statyn.

På eftermiddagen hälsar vi på hos Ljubov Jermolajeva, den tidigare borgmästaren, och dessutom hinner vi med en visit hos Maria Norberg, just när hennes gäster äter middag. Marias gäster trivs verkligen. Hon lyckas tillsammans med sin dotter och svärdotter skapa en riktigt gemytlig atmosfär. För någon vecka sedan fick hon också ta emot några personer från Piteå, som också de hade sökt sig till henne.

Maria Norberg

På kvällen är det konsert i Kulturhuset, där Zmijivkas egna förmågor uppträder med sång, dans och deklamation. Som vanligt är det Maria Norberg d. y. som dominerar scenen sekunderad av Larisa Belej. Maria Norberg d. ä. kan ibland inte hålla sig. Det spritter i hennes kropp och hon vill gärna upp och dansa, särskilt när en av byns mera förfriskade ynglingar då och då dansar solo och drar uppmärksamheten från artisterna. Borgmästaren, Aleksandr Kozak håller också ett tal, där han tackar alla dem som frivilligt hjälpt till i byn under vintern. Det hela är ett riktigt mastodontprogram som håller på nästan tre timma, kanske i längsta laget.

Lördagen den 2 maj

På förmiddagen är det utfärd till Nova Kachovka. På ditvägen passar vi på att få Tages fot omlagd av kirurgöverläkaren. Vi förstår att systemet är litet annorlunda än hemma, när vi påminns om att vi glömt att köpa gasbindor. Det skulle vi ha gjort på sjukhusapoteket.

I Nova Kachovka börjar vi på den marknad med fåglar och mindre husdjur som hålls en gång om året. Vi har alltså tur. Det fullkomligt vimlar av alla slags duvor, höns och andra fjäderfän. Tyvärr tillhör dessa inte mina absoluta favoritdjur. Men det gör istället kaniner. nutrior, katter och hundar. Det är ett fullständigt eldorado av kaniner, stora, större och största. Dessa beskedliga men samtidigt kärlekskranka djur gör fullständig succé. Det går knappast att slita sig. Minnen från min egen barndom och mina barns tränger sig på och blandar sig huller om buller med alla färska inryck. Kaniner som får kullar på löpande band. Kaniner som gnager sönder sin burar och bryter sig ut. Kaniner som biter av elsladdar. Kaninen som är rädda. Kaniner som är keliga och världens gosedjur. Roman Kozak ignorerar dock kaninerna, som han har gott om hemma, och köper i stället ett par duvor av annan sort än dem han redan har i sina duvslag.

Vi samlas på kvällen gäster, värdar och ytterligare några på caféet för en enkel samvaro. Vi har köpt en del tillbehör i affären och de yngre värdarna hjälper till att breda smörgåsar. Tyvärr kan inte alla de äldre vara med. Det är endast Maria Norberg och Maria Malmas som orkar komma. Men det blir ändå en hel del sång, eftersom de yngre numera i det avseendet står på egna ben. Maria Norberg kan inte hellre nu hålla sig utan börjar spontant dansa, så småningom med Tage Brolin som kavaljer.

Mari Norberg i danstagen

Men hon ger sig snart och dansen fortsätter i ett angränsande rum med andra deltagare. Mitt under samlingen kommer Lonja Rumega och visar upp sin jättehund, en kaukasier, nog den största hund jag sett, som en liten björn.

Lonja med sin kaukasier

Senare på kvällen går jag en stund längs Dniprostranden, som jag så ofta brukar göra. Månen lyser och skapar en förförisk stämning som får de dikter som besjungit floden att för några korta ögonblick bli levande. Hela den sällsamma svenska historien som är förknippat med detta vatten passerar revy, alltifrån färderna till Miklagård, över det utgående 1700-talets gammalsvenska drama till den samtida, bekväma turismen. En flod bär på många minnen trots att man, som Herakleitos lärt oss, aldrig två gånger kan stiga ner i samma vatten.

Söndagen den 3 maj

Vi deltar en stund i den gudomliga liturgin i den ukrainsk-ortodoxa kyrkan. Den leds av Ivan Kvitka, som assisteras av sin morfar Oleksandr Kvitka. Sedan beger vi oss till den tyska kyrkan i Schlangendorf. Där lovar jag ta mässan, även om jag inte hunnit titta på texterna. Men det visar sig var en för tillfället alldeles utmärkt evangelietext från Matteus 25, där Jesus säger: "Mitt ord är skonsamt och min böra är lätt." (Matt 25:30). Det går utmärkt att anknyta till. Jag talar därför om tre av de ok som ukrainarna nu har att bära, det geopolitiska oket, oligarkernas ok och korruptionens. Jag kontrasterar dem mot kärlekens ok som Jesus erbjuder oss att bära.

Under gudstjänsten gratuleras Sven Bjerlestam av många, bland annat genom sånger och danser av daghemsbarnen från Schlangendorf. Efteråt bjuder han som vanligt de närvarande på kaffe, smörgås och tårta i församlingslokalen.

Fyra av de äldre har kommit, Maria Norberg, Elsa Kozenko, Emma Utas och Maria Malmas, vilket gör att det också blir sång på svenska, tyska och ryska, där också flera av de yngre deltar. Emma Utas som varit hos släktingar i Kachovka har kommit hem enbart för att få vara med i gudstjänsten. Elsa och Emma ser ibland ut att ha sjunkit ihop men under gudstjänsten och sången lever de upp och man märker knappast någon skillnad mot tidigare. Elsa faller till och med på under mässan, något som jag sällan sett henne göra. Gudstjänsten leds i vanliga fall av Nina Knutas med assistans av en av kvinnorna Schultz, eftersom det tydligen inte finns någon tysk präst som vill slå sig ner i byn med familj och barn. Pengar saknas inte.

Just när vi skall gå kommer två män som arbetar i Kyjiv, en från Finland och en från Estland, för att tita på kyrkan. Vi växlar några ord med dem. Byn drar i alla fall till sig några strögäster.

En avskedsvisit hos Viktor Buskas hinner vi med på eftermiddagen. Tyvärr måste vi tacka nej, när han vill bjuda oss på kaffe, eftersom vi redan druckit det.

Elsa Kozenko och Emma Utas

Måndagen den 4 maj

Vi åker tidigt från byn, redan vid sjutiden. Viktor Norberg följer traditionsenligt med till Berislav, där han går av vid bensinstationen.

Anna och Viktor Norberg

Nästa gång vi gör uppehåll är också vid en bensinstation i närheten av Mykolajiv, där vi också stannade på vägen till Zmijivka. Det innebär att vi når Odesa i god tid före flygets avgång. Bussföraren, som känner de lokala förhållanden, kör oss till Potemkintrappan. Vi får någon halvtimme att gå uppför trappan, se på utsikten och statyerna över borgmästaren Richelieu och kejsarinnan Katarina den stora, innan vi åker vidare mot flygplatsen. Där checkar vi in och går sedan till den georgiska restaurang som ligger ett stenkast bort. Där serveras vi en deliöös grekisk sallad eller en kötträtt som också den är av utmärkt kvalitet och påminner om den förträffliga middag jag för några år sedan åt på den georgiska restaurangen inne i staden. Det är inte utan att Georgien av just den anledningen borde få ett besök.

Foto nedanför Potemkintrappan

Några reflextoner om Ukraina

Det ukrainska problemet är i hög grad mångdimensionellt, något som det är viktigt att inse, när man skall tala om det. Utan att direkt rangordna dess dimensioner kan jag nämna några av dem.

Den första dimensionen är naturligtvis den geopolitiska. Ukraina har nu liksom tidigare hamnat mellan två av världens stormakter, denna gång USA och Ryssland. Dessa försöker på olika sätt värna om och om möjligt utöka sina respektive maktsfärer. I detta perspektiv kan den pågående konflikten i Ukraina ses som en kamp mellan dessa stater på ukrainskt territorium och i huvudsak med ukrainska medborgare som kombattanter. Det är tragiskt att Ukraina genom sitt geografiska läge och på grund av sin specifika historia står mitt uppe i denna maktkamp, USA med EU å den ena sidan och Ryssland å den andra. Ibland har jag en känsla av att detta är avgörande för det mesta. Väst anklagar ofta Ryssland. Det är till viss del berättigat. Men den frihet och demokrati som till exempel USA förespråkar för Ukraina, gör denna supermakt inte för den saudiarabiska befolkningen, som lever under betydligt större förtryck än den ukrainska. Det avgörande är att Saudi-Arabien finns inom USA:s maktsfär medan Ukraina inte tillhör den. Det gränsar faktiskt till hyckleri.

En annan dimension är korruptionen. Den är allmänt utbredd från topp till tå i det ukrainska samhället. På alla nivåer tvingas människor förhålla sig till den. Personer med politik ställning utnyttjar systemet för egen vinning men det gör också tjänstemän på lägre nivå. Ett allmänt talesätt i Ukraina är att alla politiker är banditer, det vill säga korrupta. Det är faktiskt svårt att säga emot. Visst finns det personer som inte stoppar något i egen ficka, men de torde vara mycket sällsynta. Ett exempel på låg nivå är att sjukvården i landet visserligen är avgiftsfri men ingen som besöker en läkare blir undersökt om vederbörande inte är beredd att lägga upp åtminstone 100 hryvnia. Enskilda poliser försöker inte så sällan komma med falska anklagelser

i trafiken för att kunna tjäna litet extra pengar och därmed dryga ut sin förhållandevis ringa lön. Det är klart att vanligt folk känner sig uttrötta på korruptionen. De längtar uppenbarligen till ett samhälle där denna minimerats. Det är säkert en av de faktorer som bidragit till uppslutningen bakom Majdanrevolutionen. Tyvärr har den nya regimen ännu inte tagit itu med korruptionen. Den frodas nu som då.

En tredje dimension är den ekonomiska. Ukrainas urusla finanser har under många år varit legio. Det beror till en del på den korruption vi snuddat vid. Men alldeles oberoende av den har ekonomin under många år på olika sätt missköts. Liksom i Ryssland innebar kommunismens fall att många gjorde sig stora pengar i samband med den ekonomiska omvälvningen. Oligarkerna steg in på scenen och har idag ingen lust att lämna den. Viktor Janukovyjtj hade sina oligarker och den nuvarande presidenten Petro Porosjenko har sina. Jag kan inte se att detta på något sätt gynnar Ukraina, särskilt som ingen tycks vara beredd att ta krafttag mot korruptionen.

En fjärde handlar förstås om drömmen om Europa, Det var så som händelserna på Majdan började, en protest mot att presidenten inte undertecknade ett associationsavtal med EU. Många hade hoppats på att få leva i en rättssäker stat av europisk kaliber men allt vad det skulle kunna innebära. Det är dock inte säkert att denna dröm delas av alla. Också i byn kan man höra röster om att den i första hand har odlats på västukrainskt håll. Många här känner i grunden större samhörighet med Ryssland inte minst av språkliga men också ekonomiska skäl. Flera har sökt sig till Moskva för att arbeta.

En femte är den historiska. Olika delar av Ukraina så som det ser ut idag, har under århundradena tillhör skilda makter, Ryssland, Litauen, Polen-Litauen och Turkiet för att ta några exempel. Det har naturligtvis satt sin prägel på både kultur och språk. De skillnader som då uppstod, finns fortfarande kvar i större eller mindre utsträckning.

Sovjetmentaliteten är en sjätte. Det talas just nu i Ukraina mycket om att man måste bekämpa den mentalitet som var förhärskande under Sovjettiden. Det ligger ett lagförslag om att förbjuda kommunistiska tillsammans med fascistiska och nazistiska partier. Men frågan är om en sådan lag alls bidrar till att det gamla sättet att tänka försvinner. Klart är emellertid att detta på ett oroande sätt lever kvar i många människors sinnen.

Den språkliga dimensionen är också oerhört betydelsefull. I väster talas ukrainska, i öster och söder ryska och i vissa områden ett blandspråk. I början av revolutionen handlade den nya regimen mycket oklok, när det gäller språkfrågan. Många, särskilt i öster, reagerade. Och denna reaktion lever kvar, även om de ledande i Kyjiv har backat.

I den debatt om det ukrainska problemet som förs av stater, media och enskilda människor närmar man sig ofta dessa dimensioner från sitt eget perspektiv, vilket gör svårbedömda förhållanden än mer komplicerade. Det finns anledning att noga betänka detta, där man till exempel följer nyhetsrapporteringen från olika delar av världen och Ukraina,

När man talar med många i Gammalsvenskby verkar det som om man där tycker att utvecklingen har gått snett. Man känner nämligen en viss samhörighet med den ryska kulturen och det beroende man har till den och till Ryssland, inte minst av ekonomiska skäl. Man har en tendens att i det avseendet distansera sig från det tänkesätt som är vanligt i västra Ukraina.